Πειραιάς, 12 Νοεμβρίου, 2015

Ένας Διάλογος για την Δημοκρατία

«Δεν υπάρχει μεγαλύτερο κακό από αυτό που διασπά την κοινωνία σε πολλά κομμάτια και μεγαλύτερο αγαθό από εκείνο που την δένει μαζί και την κάνει μία»[1]

Κρίνεται πολύ ενδιαφέρον στο παρόν κείμενο να μεταφερθούν, έστω συνοπτικά ορισμένες από τις περιγραφές τις οποίες ο Πλάτων κάνει για την δημοκρατία της εποχής του.
Είναι ενδιαφέρουσες αυτές οι περιγραφές, αφενός λόγω της ομοιότητας την οποία παρουσιάζουν με τις παθογένειες της σημερινής μας δημοκρατίας, αλλά και μήπως το φωτεινό πνεύμα των μεγάλων προγόνων μας εμπνεύσει την εποχή μας, διότι αυτό είναι διαχρονικής εμβέλειας και πάντα επίκαιρο.
Λέει, λοιπόν, ο Πλάτων για την δημοκρατία των Αθηνών της εποχής του:
Η δημοκρατία αυτής της απόλυτης ισότητας και της αχαλίνωτης ελευθερίας, έχει το γνώρισμα, να μην αναδεικνύονται στ' αξιώματα οι ικανοί και οι κατάλληλοι γι αυτά.
Αλλά, αναδεικνύονται στα αξιώματα αυτοί που ανήκουν στην δική τους κομματική παράταξη.
Οι κατάδικοι αντιμετωπίζονται με τόση επιείκεια, με αποτέλεσμα ορισμένοι από αυτούς να εξακολουθούν να περιτριγυρίζουν ελεύθερα μέσα στα δημόσια μέρη ως ήρωες, οι οποίοι μάλιστα χλευάζουν τους άλλους πολίτες που δείχνουν υπακοή στους νόμους, ενώ απεναντίας επαινούνται και τιμούνται οι άλλοι, που είναι επιτήδειοι και διαφεύγουν όσα ορίζουν οι νόμοι.
Χάριν της ισότητας αυτής της δημοκρατίας, μέσα στην οικογένεια ο πατέρας εξισώνεται με τα παιδιά, ο δάσκαλος φοβάται τους μαθητές του χαϊδεύοντάς τους, ενώ οι μαθητές δεν δείχνουν κανένα σεβασμό στους δασκάλους τους.[2]
Σήμερα μάλιστα τους γρονθοκοπούν και τους κλειδώνουν στα γραφεία τους, κλείνοντας ολόκληρο το σχολείο τους…
Ζοφερές επίσης είναι οι περιγραφές των καταστροφών, οι οποίες προκαλούνται συνεπεία των κομματικών συγκρούσεων, που εξιστορούνται από τον Θουκυδίδη μέσα στην όλη τραγωδία αυτού του εμφυλίου Πελοποννησιακού πολέμου.
Και αυτά, όπως σχολιάζει ο ίδιος ο Θουκυδίδης, «διότι τα κόμματα δεν σχηματίσθηκαν για να επιδιώξουν την κοινή ωφέλεια, αλλά αντίθετα για να ικανοποιήσουν την πλεονεξία τους παρανομώντας. Προσποιούνταν, ότι υπηρετούν την κοινωνία, ενώ πραγματικά ήθελαν να ικανοποιήσουν κομματικά και προσωπικά συμφέροντα και αγωνίζονταν με κάθε τρόπο να νικήσουν τους αντιπάλους τους».
Ήταν δε τα κόμματα τόσον πατριωτικά που οι Δημοκρατικοί, υποκινούμενοι από τους Αθηναίους, βιαίως ανέτρεπαν από την εξουσία της πόλης τους Ολιγαρχικούς, οι δε Ολιγαρχικοί αντίστοιχα υποκινούμενοι από τους Σπαρτιάτες, ανέτρεπαν τους Δημοκρατικούς της άλλης πόλης.[3]
Μήπως και η νεώτερη ιστορία μας δεν έχει δυστυχώς τέτοια τραγικά γεγονότα με «Θουκυδίδεια» συμπτώματα, τα οποία μας έφεραν σε εμφύλιους σπαραγμούς»;
Ανάλογες είναι και του Πλάτωνος οι διαπιστώσεις για τη συμπεριφορά των κομμάτων, ο οποίος θεωρεί ανίερες τις πράξεις τους να προβαίνουν οι άνθρωποι του ενός κόμματος στην καταστροφή των άλλων, χαρακτηρίζοντας έτσι τα κόμματα από έλλειψη πατριωτισμού.

Σημειώνει μάλιστα με θλίψη τη φράση: «Δεν νικηθήκαμε από τους βαρβάρους, αλλά από τις δικές μας εσωτερικές διαμάχες και καλεί τους Έλληνες να είναι τουλάχιστον Φιλέλληνες».[4]
Τέλος, απευθυνόμενος προς τους πολίτες λέει, ότι «είναι δίκαιον, ορθόν και αναγκαίον η κοινωνία να έχει ομόνοια και να μη διέπεται από το πνεύμα επικράτησης της μίας παράταξης επί της άλλης».[5]
Με ανάλογο πνεύμα θα εκφρασθεί γι αυτή την δημοκρατία και ο Αριστοτέλης λέγοντας: «...υπάρχει η τυραννία των πολλών στην πόλη, όταν κυρίαρχος δεν είναι ο νόμος αλλά η θέληση της εκκλησίας του δήμου, η οποία σύρεται και φέρεται από τους δημαγωγούς, μετατρέποντας την δημοκρατία σε τυραννία του πλήθους, το οποίον γίνεται κυρίαρχο των πάντων μέσα στην πόλη».[6]
Οι θέσεις αυτές του Αριστοτέλη για τη λειτουργία της εκκλησίας του δήμου, επιβεβαιώνονται από την ιστορία του Θουκυδίδη, που σύμφωνα με αυτή, ο δημαγωγικός λόγος του στρατηγού Αλκιβιάδη παρέσυρε την εκκλησία του δήμου ν' αποφασίσει την καταστροφική για τους Αθηναίους εκστρατεία στην απομακρυσμένη Σικελία, ενώ απέρριψαν τις περί του αντιθέτου θέσεις του φρόνιμου στρατηγού Νικία.[7]
Μετά από αυτή την επιλεκτική, αλλά τόσο σημαντική, αναφορά της παθολογίας της κομματικής λειτουργίας της πολιτείας από τον Πλάτωνα, τον Θουκυδίδη και τον Αριστοτέλη δεν γίνεται οιοσδήποτε παραλληλισμός με τις σημερινές παθογένειες της κομματικής δημοκρατίας, προκειμένου ο κάθε αναγνώστης του παρόντος να κάνει τους δικούς του ευστοχότερους και πλουσιότερους παραλληλισμούς του.
Πλην όμως, από αυτήν την ομοιότητα της πολιτικής μας παθογένειας, διαπιστώνεται και μία άλλη αλήθεια, **ότι οι σημερινοί Έλληνες είμεθα γνήσιοι απόγονοι των αρχαίων προγόνων μας**.
Κατόπιν όλων αυτών εγείρονται τα σοβαρά και πάντα επίκαιρα ερωτήματα:
Αυτή η διαχρονική παθογένεια της κομματικής δημοκρατίας οφείλεται στην οργανική διαιρετότητα του πολιτικού συστήματος, η οποία έχει ως αποτέλεσμα να εγείρει ανταγωνισμούς και συγκρούσεις, οι οποίες δημιουργούν τις παθογένειες, όπως ανωτέρω περιγράφονται και ιστορικά επιβεβαιώνονται στην Χώρα μας;
Ή οφείλεται στη φύση του χαρακτήρα του γένους των Ελλήνων;
Ή ότι το ένα επηρεάζει το άλλο κατά μία αμφίδρομη πορεία;
Επί των ερωτημάτων αυτών θα τολμηθεί να δοθεί μία σχετική απάντηση, αλλά η σοβαρότητα και η αναγκαιότητα απάντησης επί των ερωτημάτων αυτών, κατά τη γνώμη μου, απαιτεί να γίνει μία ευρύτερη επεξεργασία από τους πλέον ειδήμονες επιστήμονες.
Μία τέτοια μελέτη εγένετο από τον Άραβα Φιλόσοφο Ιμπν Χαλντούν, που έζησε κατά τον 13ο-14ο αιώνα σε χώρες της Βόρειας Αφρικής και ο οποίος, ανάλογα με την ανθρωπογεωγραφία προσδιόρισε και τους χαρακτήρες των ανθρώπων.
Στον προσδιορισμό των οποίων δεν έλαβε μόνο υπ' όψιν τη γεωγραφία, αλλά και το κλίμα κάθε περιοχής, ως επίσης και την κοινωνική παράδοση των λαών.
Έτσι γενικά τους λαούς του Νότου χαρακτήρισε ως εύθυμους και συναισθηματικούς, αντιθέτως τους ανθρώπους του Βορρά χαρακτηρίζει ως βαρείς, μελαγχολικούς, αλλά εργατικούς και προνοητικούς.[8]
Σε ανάλογες βάσεις ομιλεί και ο Αριστοτέλης λέγοντας, ότι το είδος του δημοκρατικού πολιτεύματος, πρέπει να είναι προσαρμοσμένο στη γεωγραφία και στη Ψυχολογία του λαού κάθε Χώρας.[9]
Στο ίδιο πνεύμα με τον Αριστοτέλη, εκφράσθηκε και ο σημερινός Καναδός Φιλόσοφος Τσαρλς Τεϊλορ σε συνέντευξή του, ο οποίος, όταν ερωτήθηκε για την δυνατότητα επέκτασης της δημοκρατίας και σε άλλες Χώρες απάντησε, ότι το πλαίσιο της δημοκρατίας που εφαρμόζεται στις δυτικές Χώρες απαιτεί την ιδιαίτερη προσαρμογή του σε άλλες, ανάλογα με το πολιτικό και πολιτισμικό υπό-

βαθρο κάθε κοινωνίας, όπως π.χ. σε Αφγανιστάν, Ιράκ κλπ. (παράδειγμα η οικτρά για τους λαούς των Χωρών αυτών η λεγόμενη Αραβική Άνοιξη).
Απεναντίας, προς επιβεβαίωση του ισχυρισμού του, επικαλείται τα επιτυχημένα δημοκρατικά συστήματα της Ιαπωνίας και της Ινδίας, τα οποία είναι πολύ διαφορετικά από τα δυτικά, διότι ενσωματώνουν διαφορετικά ιδεώδη.
Ενώ παράλληλα τονίζει τον κίνδυνο αποσύνθεσης της δημοκρατίας που παρατηρούμε σε ορισμένες δυτικές κοινωνίες.[10]
Επομένως, επανατίθεται το ερώτημα, ποιος είναι ο χαρακτήρας των Ελλήνων;
Η Ελλάδα είναι καθαρά Μεσογειακή Χώρα και βρίσκεται στο μέσον τριών (3) Ηπείρων (Ευρώπης-Ασίας-Αφρικής). Διαθέτει ποικιλία και εναλλασσόμενες εδαφικές διαμερισματώσεις μεταξύ βουνών και πεδιάδων.
Είναι, ως επί το πλείστον, μία θαλασσινή Χώρα και επηρεάζεται επίσης από εναλλασσόμενα και συγκρουόμενα θαλάσσια ρεύματα. Ακόμη, έχουμε το ευεργέτημα της φύσης της εναλλαγής των τεσσάρων αντιθέτων εποχών. Αν συμπτύξουμε και συνθέσουμε διαλεκτικά όλα αυτά τα γεωγραφικά και κλιματολογικά χαρακτηριστικά της Πατρίδας μας θα παρατηρήσουμε, ότι παρουσιάζουν έναν αντιθετικό και συγκρουσιακό χαρακτήρα.
Αυτή η φύση λοιπόν εγκαθιδρύθηκε βασικά και στον χαρακτήρα των Ελλήνων, με συνέπεια να βρίσκονται σε μία αμφίδρομη σχέση με το ισχύον πολιτικό σύστημα.
Αυτό διαπιστώνεται και από τον Αριστοτέλη, όταν μας αφήνει την κατωτέρω προτροπή του, σ' ελεύθερη απόδοση:
Το γένος των Ελλήνων, καθώς βρίσκεται σε τόπους κειμένους στο μέσον εκείνων και των άλλων, έτσι μετέχει των ιδιοτήτων αμφοτέρων, διότι και **δυναμισμό** (δηλαδή συναίσθημα) έχει και **διάνοια** προκειμένου να είναι ελεύθερον να έχει άριστον πολιτικό βίον και να κυριαρχεί, **μόνον όμως εάν είναι ενωμένον**.
Μετά από τα παραπάνω που αναφέρθηκαν και αναλύθηκαν, όσο ήταν δυνατόν, εγείρεται ένα ουσιαστικό ερώτημα: Ποια μορφή δημοκρατικού πολιτεύματος αρμόζει στον χαρακτήρα των Ελλήνων;
Αυτή είναι, όπως παρουσιάσθηκε στα «Πολιτικά» του Αριστοτέλη και το βασικό της γνώρισμα αποτελεί η διακυβέρνηση της Πολιτείας από τους αρίστους, κατά την οποία δημοκρατία, ως επί το πλείστον, να επικρατεί η γνώμη των αρίστων, έναντι αυτής των πολλών του δήμου.
Να υπάρχει πλήρης διαχωρισμός μεταξύ των τριών θεμελιωδών εξουσιών της Πολιτείας, ήτοι μεταξύ δικαστικής, εκτελεστικής και νομοθετικής, διότι σήμερα κατάντησε η νομοθετική ν' αποτελεί, τρόπον τινά, προέκταση της εκτελεστικής και η εκτελεστική ευρύτερα προέκταση της κομματικής…
Ακόμη ο Αριστοτέλης, για την ομαλή λειτουργία της δημοκρατίας, προσδιόρισε και τις βασικές αρχές της, όπως είναι η **ελευθερία** της έκφρασης των σκέψεων των πολιτών, η **ισότητα** έναντι των νόμων, η απονομή της **δικαιοσύνης** σύμφωνα με τους νόμους, η **φιλία** των πολιτών και η **διαλεκτικότητα** προς το ορθόν και το μέσον.[12]
Περισσότερες πληροφορίες για την δημοκρατία του Αριστοτέλη υπάρχουν στο έργο του «Πολιτικά», τα οποία μας επιτρέπουν να χαρακτηρίσουμε τον Αριστοτέλη ως τον πατέρα της δημοκρατίας και όχι τον μετέπειτα πολιτικό θεωρητικό Montesquieu, όπως αναφέρεται στη σύγχρονη βιβλιογραφία.
Καταλήγει στη σύνταξη των «Πολιτικών» του ο Αριστοτέλης, ασφαλώς επηρεασμένος από τον δάσκαλό του τον Πλάτωνα και ιδιαίτερα από το καταληκτικό του έργο τους «Νόμους». Πλην όμως είχε μελετήσει όλα τα γνωστά τότε πολιτεύματα, όπως της Σπάρτης, της Κρήτης, της Καρχηδόνος, αλλά και των Αθηνών, όπως φαίνεται από το φερόμενο ως δικό του έργο «Αθηναίων Πολιτεία».
Ιδιαίτερα σήμερα, με την παγκοσμιοποίηση και την πολυσυνθετότητα των προβλημάτων της παγκόσμιας κοινωνίας, από την ταχύτητα των επικοινωνιών και την ένταση των αναγκών εκάστης κοινωνίας, είναι επιτακτική ανάγκη για όλη

την ανθρωπότητα η δημοκρατία να προσαρμόζεται σύμφωνα με την παρακαταθήκη που, πάλι ο Αριστοτέλης, μας άφησε:
Ότι «το είδος της δημοκρατίας είναι ανάλογο με την πόλη και τον λαό της και ότι η οργάνωση και η λειτουργία των θεσμών της δύνανται ν' αποτελούν συνδυασμούς αριστοκρατίας και δημοκρατίας».[13]
«Πολιτεία» ονόμαζε την δημοκρατία ο Αριστοτέλης.
Τέλος, όσα γράφηκαν παραπάνω διατυπώθηκαν με κάθε αγαθή προαίρεση και την διακαή ευχή ενός απλού πολίτη για την αρίστη δημοκρατία.
Ας αποτελέσει αυτή η εργασία μία απαρχή ερεύνης και συζητήσεων από ειδήμονες επιστήμονες επί του σοβαρού αυτού θέματος.

Με βαθειά εκτίμηση προς τους αναγνώστες.
Άρης Διαμαντόπουλος
Υποστράτηγος ε.α. / Ψυχολόγος / Δρ. Φιλοσοφίας

Βιβλιογραφία

1. Πλάτων. «Πολιτεία» 462-c. Μετάφραση-Σχόλια Κ.Δ. Γεωργούλης. Εκδόσεις Σιδέρης. Αθήνα 1963.
2. Πλάτων. «Πολιτεία» 557b-558c, 558d-561e, 562b-563b. Μετάφραση-Σχόλια Κ.Δ. Γεωργούλης. Εκδόσεις Σιδέρης.Αθήνα 1963.
3. Θουκυδίδου Ιστορία Γ΄ 81-82, 82-84,, 84-85. Μετάφραση Άγγελος Σ. Βλάχος. Εκδόσεις Εστίας. Αθήνα 2008.
4. Πλάτων. «Μενέξενος» 241e-242a, 242d, 243d, 244a-b. Μετάφραση-Σχόλια. Καλλιρόη Ελεοπούλου. Εκδόσεις Πάπυρος. Αθήνα.
5. Πλάτων «Νόμοι» 627c, 6276e-628a, 628c. Πρόλογος Κ.Δ. Γεωργούλης. Μετάφραση-Σχόλια Κων/νος Φίλιππας. Εκδόσεις Πάπυρος. Αθήνα 1975.
6. Αριστοτέλης. «Πολιτικά». Παράγραφοι 1292a/5-30, 1254a/25-35, 1255a/15-25, 1255b/5-15, 1295a/5-25. Μετάφραση-Σχόλια Νικόλαος Παρίτσης. Εκδόσεις Πάπυρος. Αθήνα 1975.
7. Θουκυδίδου Ιστορία. Μετάφραση Άγγελος Σ. Βλάχος. Εκδόσεις Εστίας. Αθήνα 2008.
8. Γεώργιος Κ. Βλάχος. Εισαγωγή στις Πολιτικές Θεωρίες των Νεώτερων Χρόνων. Τόμος Α΄. Ο Ίμπν Χαλντούν. Μία Νέα Επιστήμη. Σελίδες 66-82. Εκδόσεις Παπαζήση. Αθήνα 1979.
9. Αριστοτέλης. «Πολιτικά». Μετάφραση-Σχόλια Νικόλαος Παρίτσης. Εκδόσεις Πάπυρος. Αθήνα 1975.
- Άρης Διαμαντόπουλος. «Ο Πλατωνικός Ηγέτης».Σελίδα 163. Εκδόσεις Δεσμός. Πειραιάς 2012.
10. Εφημερίδα «Βήμα». Νέες Εποχές, σελίδες 4-5. Κυριακή 18-10-2015. Συνέντευξη στον δημοσιογράφο Γρηγόρη Μπέκο. Τίτλος άρθρου: «Ο Θεός θα είναι πάντα ζωντανός, όπως και οι αρνητές του».
11. Αριστοτέλης. «Πολιτικά». Παράγραφοι 1286b/5-20, 1327b/30-35. Μετάφραση-Σχόλια Νικόλαος Παρίτσης. Εκδόσεις Πάπυρος. Αθήνα 1975.
12. Ως υπ' αριθ. 11 ανωτέρω.
13. Αριστοτέλης. «Πολιτικά». Παράγραφοι 1317a-1321b/10. Μετάφραση-Σχόλια Νικόλαος Παρίτσης. Εκδόσεις Πάπυρος. Αθήνα 1975.
14. Ως επί το πλείστον τα κύρια στοιχεία της παρούσας εργασίας έχουν ληφθεί από το σύγγραμμά μου «Ο Πλατωνικός Ηγέτης», το οποίου αποτελεί διασκευή της διδακτορικής μου διατριβής και ανευρίσκεται στις Δημόσιες και Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες.